

Vrijednost starih medicinskih knjiga

/ *Value of Old Medical Books*

Snježana Spitzmüller

Klinika za psihijatriju Vrapče, Stručna knjižnica i Muzej, Zagreb, Hrvatska

/ *Vrapče University Psychiatric Hospital, Professional Library and Museum, Zagreb, Croatia*

Ovim se člankom željelo ukazati na vrijednost starog knjižnog fonda. Vrijednost starih knjiga s područja medicine ne nalazi se zbog davne godine izdavanja već u tome što su one potrebne svima koji se bave proučavanjem povijesti medicine, psihijatrije, razvojem dijagnostike i svime što je vezano uz takva istraživanja. Knjige koje su dio fonda Stručne knjižnice Klinike za psihijatriju Vrapče i koje su kratko opisane nose u sebi znanja koja su nekada bila originalna i nova. Danas, iako su ta znanja zastarjela, ne smije ih se zaboraviti jer ona čine dio medicinske teorije. Briga o starom bibliotečnom fondu ne smatra se samo općom kulturom već je ona i osnovna zadaća svake biblioteke. Stare knjige potrebno je čuvati i doživljavati kao nasljeđe i svjedočanstvo gotovo stočetrsetogodišnje povijesti Klinike za psihijatriju Vrapče.

/ The aim of this article is to bring attention to the older books of our library fund. The importance of old medical books does not lie merely in their original date of publishing but in their worth to all those interested in the history of medicine, psychiatry, development of diagnostics and everything related to such research. The old books that are part of the library collection of the Vrapče University Psychiatric Hospital, which will be briefly described, contain knowledge that was new at the time of their original publishing. Today, although the ideas in these books may seem old and dated, we must not forget that much of the knowledge they contain is part of current medical theories. Caring for the book collection of the library is not only a matter of general culture but also one of the basic tasks and duties of any library. Old copies of books and sometimes the library collection as a whole are part of a cultural legacy, because every book tells a story. Old books must be cared for and treated as part of the heritage and testimony of the one-hundred-forty-year-old history of our University Hospital.

ADRESA ZA DOPISIVANJE:

Mr. sc. Snježana Spitzmüller
Klinika za psihijatriju Vrapče
Stručna knjižnica i Muzej
Bolnička cesta 32
10 090 Zagreb, Hrvatska
Tel: 01/ 3780771
Mob: 099 2616962
E-mail: biblioteka@bolnica-vrapce.hr
snjezana.spitzmuller@bolnica-vrapce.hr

KLJUČNE RIJEČI / KEY WORDS:

Muzej Bolnice Vrapče / *Vrapče Hospital Museum*
Stari knjižni fond / *Old library fund*
Bibliografija / *Bibliography*
Medicinske publikacije / *Medical publications*
Povijest / *History*

U krugu Klinike za psihijatriju Vrapče (1) postoje dva muzeja: Muzej bolnice Vrapče, čiji je sadržaj vezan uz povijest Klinike i povijest psihijatrije, i Župićev muzej. Župićev muzej osnovan je 1954. godine i otvoren povodom 75. godišnjice Bolnice (2). Naime, još tridesetih godina prošlog stoljeća dr. Stanislav Župić (1897.-1973.) prepoznao je vrijednost likovnog stvaralaštva bolesnika i počeo prikupljati za muzej njihove radove koji su nastajali tijekom likovne terapije (3). Pored muzejske građe u mezaninu Muzeja nalazila se knjižna građa koja se može povezati s fondom nekadašnje *Liječničke knjižnice*. U trenutku kada se odlučilo renovirati Župićev muzej bilo je jasno da stare knjige i časopise treba premjestiti na drugu lokaciju za što je predviđen novi prostor arhiva koji se nalazi u glavnoj zgradi Klinike ispod Stručne knjižnice. Knjige koje smo počeli seliti u novi prostor dugi niz godina nitko nije uzeo u ruke i bile su načete zubom vremena. Premještajem tog dijela bibliotečnog fonda bio je dovršen samo prvi dio posla. Nakon što smo odvojili knjige od časopisa, imali smo bolji uvid u količinu publikacija. Okvirno je određen način slaganja knjiga po pravilima struke i po logici radoznalog razgledavača kojeg će stare publikacije zanimati (4). Odlučili smo prvo složiti rječnike, leksikone, enciklopedije - dakle referentnu literaturu, a zatim smo načinili podjelu knjiga u 44 područja. Cjelokupan rad popratili smo popisom u kojem smo zabilježili tematske cjeline. Na posljednjoj polici nalaze se stari njemački romani pisani goticom koje su davno poklonili Klinici njezini bolesnici. Romani su se nekada nalazili u *Posudbenoj knjižnici za bolesnike* u kojoj su bolesnici tijekom radne terapije provodili vrijeme i o njoj sami brinuli (5). U cjelokupnom radu sudjelovali su zajedno bolesnici i zaposlenici Klinike.

There are two museums within the Vrapče Psychiatric Clinic (1): the Vrapče Hospital Museum, the contents of which are related to the history of the Clinic and history of psychiatry, and the Župić Museum. The Župić Museum was founded in 1954 and was opened on the occasion of the 75th anniversary of the Hospital (2). In the 1930s, Dr Stanislav Župić (1897-1973) recognized the value of patients' artistic works and began collecting the work they created in their art therapy sessions for the museum (3). Besides the museum artefacts, there was also a library in the mezzanine of the museum that can be connected with the fund of the former *Medical Library*. At the time when the renovation of the Župić Museum was decided upon, it was clear that old books and magazines should be moved to another location – and this is the new archive space, which is located in the main building of the Clinic beneath the Professional Library. The books that we started moving to the new space had not been touched for many years and were not ruined by time. By moving the library fund, only the first part of the job was completed. After we separated the books from the magazines, we had a better insight into the amount of publications. We defined how arrange books according to the rules of the profession and the logic of a curious viewer interested in old publications (4). First we decided to put together dictionaries, lexicons, encyclopaedia – that is, reference literature – and then we divided the books into 44 subdivisions. We completed the whole work by making a list in which we recorded thematic units. On the last shelf there are old German novels written in Gothic script, which were donated to the Clinic by their patients a long time ago. The novels used to belong to the *Library for Patients*, where patients used to spend time during their work therapy and were in charge of it themselves (5). Patients and employees of the Clinic participated in the overall work together.

O KATALOGU, NEKIM DJELIMA I AUTORIMA

U katalogu svaka je knjiga opisana imenom autora, naslovom, podnaslovom i godinom izdanja. Redni broj knjige u popisu ujedno označava i mjesto knjige na polici pa se u pronalaženju knjiga treba voditi rastućim brojem (*numerus currens*). Katalog sadrži popis 818 knjiga starog fonda Stručne knjižnice Klinike za psihijatriju Vrapče i obuhvaća razdoblje od 1866. do 1987. godine. Unutar kataloga istaknuta su djela prema njihovoj starosti, prema poznatom autoru, ali i po neobičnom naslovu. Najstarije djelo je „*Deutsch - griechisches Schulwörterbuch*“ (Njemačko - grčki školski rječnik) iz 1867. koji je uredio dr. Karl Schenkl (1827.-1900.), a iz područja medicine knjiga na hrvatskom jeziku Ivana Dežmana (1841.-1873.) „Čovjek prema zdravlju i ljepoti: razložio Dr. Ivan Dežman u deset javnih predavanjih, namijenjenih krasnomu spolu, a čitanih u velikoj dvorani Narodnoga doma u Zagrebu u godinama 1869, 1870, 1871.“ dr. Ivana Dežmana iz 1872. Na naslovnici Dežmanove knjige uz naslov istaknut je citat: „Ljep biti, reći će zdrav biti. Nema tjelesne ljepote bez duševne ljepote“. Najstariji udžbenik iz psihijatrije je Krafft-Ebingov (1840.-1902.) „*Lehrbuch der Psychiatrie auf klinischer Grundlage für praktische Ärzte und Studierende*“ (Udžbenik psihijatrije na kliničkoj osnovi za praktične liječnike i studente) iz 1888. godine. Najviše knjiga je na njemačkom jeziku, zatim slijede knjige na hrvatsko-srpskom (neke pisane ćirilicom), francuskom i ruskom jeziku. Najzastupljenije područje je, razumije se, psihijatrija, slijedi neurologija, a najmanje je knjiga iz fizikalne medicine, samo dvije. Iz popisa je vidljivo da su zastupljene i knjige iz nemedicinskih područja. Mnogi autori spadaju u začetnike neke medicinske grane, a iz područja psihijatrije, neurologije i psihologije prisutni su neki od najpoznatijih. Primjerice Jean Martin Charcot (1825.-1893.), Emil Kraepelin (1856.-1926.), prvi psiholog Wilhelm Wundt (1832.-1920.),

ABOUT THE CATALOGUE, SOME WORKS AND AUTHORS

213

In the catalogue, each book is listed by the author's name, title, subtitle and year of publication. The ordinal number of the book in the list also marks the place of the book on the shelf, so finding the book should be guided by the *numerus currens*. The catalogue contains a list of 818 books of the old fund of the Library of the Vrapče Psychiatric Clinic and covers the period from 1866 to 1987. The catalogue lists the works according to their age, the popularity of the author, but also according to unusual titles. The earliest work is the “*Deutsch - griechisches Schulwörterbuch*” (German: Greek School Dictionary) from 1867, edited by Dr Karl Schenkl (1827-1900), and a book by Dr Ivan Dežman (1841-1873) from the field of medicine in Croatian language “*Man according to health and beauty: explained by Dr Ivan Dežman, in ten public lectures, devoted to the fairer sex and read in the Grand Hall of the National House in Zagreb in the years 1869, 1870, 1871*” from 1872. On the cover of Dežman's book, a citation is also emphasized along with the title: “To be beautiful, means to be healthy. There is no physical beauty without mental beauty.” The oldest psychiatric textbook is the one by Krafft-Ebing (1840-1902), from 1888, “*Lehrbuch der Psychiatrie auf klinischer Grundlage für praktische Ärzte und Studierende*” (Clinical Practice Psychiatry Textbook for Practical Doctors and Students). Most of the books are in German, followed by books in Serbo-Croatian (some written in Cyrillic), French and Russian. The most common area is, of course, psychiatry, followed by neurology, and the least represented are books from the field of physical medicine: only two. It is evident from the list that non-medical areas are also present. Many authors belong to the founders of some medical branch, and some of the most famous in the area of psychiatry, neurology and psychology are present. For example, Jean Martin Charcot (1825-1893), Emil Kraepelin (1856-1926), the first

Theodor Meynert (1833.-1892.), Josef Breuer (1842.-1925.), Sigmund Freud (1856.-1939.) i njegov psihoanalitički krug - Alfred Adler (1870.-1937.), Carl Gustav (1875.-1961.) Jung, Sándor Ferenczi (1873.-1933.), Jones Maxwell (1940.-2016.). Uz ostala poznata imena, ovdje smo izdvojili samo „najzvučnija“.

Spomenuti najstariji udžbenik psihijatrije ima zanimljivog autora, punim imenom - Richard Fridolin Joseph Freiherr Krafft von Festsberg auf Frohnberg, zvan von Ebing (1840.-1902.). Specijalizirao je psihijatriju na Sveučilištu u Heidelbergu. Nakon rada u psihijatrijskim bolnicama karijeru nastavlja znanstvenim radom na području forenzike, naime istraživao je veze između psihijatrije i kaznenog prava. Objavljuje djela „*Lehrbuch der gerichtlichen Psychopathologie*“ (Udžbenik sudske psihopatologije), 1875. i „*Grundzüge der Kriminalpsychologie für Juristen*“ (Osnove kriminalne psihologije za pravnike), 1882. Objavljuje i sljedeće naslove: „*Die Melancholie: eine klinische Studie*“ (Melankolija: klinička studija), 1874., „*Die progressive allgemeine Paralyse*“ (Progresivna opća paraliza), 1894., „*Nervosität und neurasthenische Zustände*“ (Nervoza i neurastenična stanja), 1895. Njegovo najpoznatije djelo je „*Psychopathia Sexualis: eine klinisch-forensische Studie*“ (Seksualna psihopatija: kliničko-forenzička studija), 1886. god., koje je doživjelo mnogobrojna uvijek dopunjena izdanja i postalo standardnim udžbenikom seksualne patologije toga vremena. U kratkom razdoblju postao je svjetski poznat, dolazili su mu pacijenti iz mnogobrojnih zemalja. Njegov doprinos nalazimo i u znanstvenom proučavanju homoseksualnosti gdje izražava stav da se njome ne trebaju baviti sudovi već samo psihijatri i neurolozi.

Slijedeća zanimljiva i jedna od najstarijih publikacija, tiskana goticom je „*Vorträge über Irrenpflege: für Pfleger und Pflegerinnen, sowie für Gebildete jeden Standes*“ (Predavanja o njezi umobolnih: za njegovatelje i njegovateljice, kao i obrazovane svih staleža), autora dr. med. Frie-

psychologist Wilhelm Wundt (1832-1920), Theodor Meynert (1833-1892), Josef Breuer (1842-1825), Sigmund Freud (1856-1939) and his psychoanalytic circle – Alfred Adler (1870-1937), Carl Gustav Jung (1875-1961), Sándor Ferenczi (1873-1933), Jones Maxwell (1940-2016). Here we have named only the “most famous”.

The aforementioned oldest psychiatry textbook has an interesting author whose full name was: Richard Fridolin Joseph Freiherr Krafft von Festsberg auf Frohnberg, known as von Ebing (1840-1902). He specialized in psychiatry at the University of Heidelberg. After working in psychiatric hospitals, he continued his scientific career in the field of forensics, namely researching the links between psychiatry and criminal law. He published the works “*Lehrbuch der gerichtlichen Psychopathologie*” (Textbook of Court Psychopathology) in 1875 and the “*Grundzugge der Kriminalpsychologie für Juristen*” (An Outline of Criminal Psychology for Lawyers) in 1882. He also published the following titles: “*Die Melancholie: Eine klinische Studie*” (Melancholy: Clinical study), 1874, “*Die progressive allgemeine Paralyse*” (Progressive General Paralysis), 1894, “*Nervosität und neurasthenische Zustände*” (Nervousness and Neuroasthenic Conditions), 1895. His most famous work is “*Psychopathia Sexualis: eine klinisch-forensische Studie*” (Psychopathia Sexualis: the Case Histories), 1886, which has had numerous and ever-supplemented editions and became a standard textbook of sexual pathology of that time. In a short time it became world-famous, and patients from many countries visited him. His contribution are also found in the scientific study of homosexuality, expressing the view that it is not for courts to deal with the matter, but only for psychiatrists and neurologists.

The next interesting work of the oldest publications, printed in Gothic, is the author of the “*Vorträge über Irrenpflege: für Pfleger und Pflegerinnen, sowie für Gebildete jeden Standes*” (Lectures on the nurturing of the minds: for

driha Scholza (1853.-1932.) iz 1882. Svojim sadržajem daje osnovna znanja o njezi duševnih bolesnika. U predgovoru svoje knjige, napisanom godinu dana ranije, autor ističe kako ne manjka znanja o njezi bolesnika općenito, već ističe nedostatak pisanih djela i znanja o njezi duševnih bolesnika, posebno kod tadašnjih njegovatelja. Svoje djelo započinje uvodom o obilježjima umobolnosti, zatim piše o uzrocima umobolnosti, o raspoloženjima i temperamentima, slijede tekstovi o melankoliji, maniji i obmanama osjetila - halucinacijama. Iduća poglavlja obrađuju prepoznavanje duševnih poremećaja u njihovom početku, dovodenje bolesnih u ustanove za umobolne, a slijede poglavlja o postupanju s duševnim bolesnicima i dva poglavlja o posebnoj njezi. U jednom od poglavlja još piše o razlici između njege u ustanovi i njege u dvije vrste slobodnog smještaja izvan ustanove, a to su poljoprivredna kolonija i njega unutar obitelji. Friedrich Scholz isticao je kako osim stručnjaka i svi ostali trebaju uvažavati duševne bolesnike i odnositi se prema njima bez predrasuda.

Koliko se važnosti već tada pridavalo njezi bolesnika i koliko je bila i razvijena svijest o važnosti prehrane u liječenju, možemo zaključiti po publikacijama koje obrađuju temu dijetalne bolničke prehrane (6). Knjiga koju ćemo opisati je „Praktična dijetetika s preko 500 kuharskih recepata za dijetetsko liječenje za liječnike i bolesnike“. Autor knjige je tajni dvorski savjetnik dr. L. Roemheld (1871.-1938.), a knjiga je četvrto prošireno i prerađeno izdanje „Praktičnog dijetetskog kuhara“ dr. Curta Parisera (1843.-1910.). Slijedi citat iz predgovora prevoditelja (Plavšić, Č., Selenić, S.):

„Već odavno osjeća se među liječnicima i među bolesnicima potreba za jednom dijetetikom koja bi istovremeno zadovoljila i sve praktične potrebe. Da bi popunili tu prazninu u našoj stručnoj literaturi kao i zadovoljili potrebu, preveli smo ovo djelo koje potpuno odgovara postavljenim zahtjevima. Knjiga je pisana tako da se njome mogu služiti i liječnici i bolesnici.“ (7).

carers and nurses, as well as the educated of all classes) by Friedrich Scholz (1853-1932) from 1882. He provides basic knowledge about the care of mental patients. In the foreword of his book, written a year earlier, the author emphasizes that there is no lack of knowledge about patient care in general, but highlights the lack of written works and knowledge about the care of mental patients, especially for the caregivers at the time. His work begins with an introduction to the characteristics of mental illnesses and then speaks of the causes of mental illnesses, moods and temperaments, followed by texts on melancholy, mania and deception of the senses – hallucinations. The next chapters deal with the recognition of mental disorders at their inception, bringing the patients to hospital for mental illnesses, followed by chapters on the treatment of the mentally ill and two chapters on special care. In one of the chapters there is still a difference between institutional care and care in two types of free accommodation outside the institution, which are an agricultural colony and family care. Friedrich Scholz emphasized that both experts and everyone else should respect mental patients and treat them without prejudice.

How important the care for a patient was even then and how developed the awareness of the importance of nutrition in treatment was can be concluded from publications dealing with the subject of dietary nutrition (6). The book we will describe is “Practical Diets with Over 500 Culinary Recipes for Dietary Treatment for Doctors and Patients”. The author of the book is the Secret Court Counsellor Dr L. Roemheld (1871-1938), and the book is the fourth extended and revised edition of “A Practical Diet Cook” by Dr Curt Pariser (1843-1910). Here is a quote from the interpreter’s preface to the Croatian edition (Plavšić, Č., Selenić, S.):

“Doctors and patients have long been aware of the need for a single diet that would meet all the practical needs at the same time. To fill this gap in our professional literature as well as satisfy the need,

„Jedna od najstarijih i najvažnijih grana terapije bilo je oduvijek liječenje prikladnom dijetom. Dijetetička prehrana je najprirodniji način liječenja jer se razumije samo po sebi da svakodnevno davanje jela i pića pojedinim licima kad su zdrava i kad su bolesna mora biti različito.“ (8).

Zanimljivost - iako je autor u medicinu uveo „Roemheldov sindrom“ koji opisuje povezanost probavnih poteškoća sa srčanim tegobama, i sam je umro od iznenadnog zastoja rada srca. Inače, Roemhelda i Parisera povezuje jednaka posvećenost radu u lječilišnim ustanovama u kojima su provodili svoje dijetetske kure, na taj način doprinosili su liječenju te po tome postali i poznati. Curt Pariser, gastroenterolog i dijetetičar otvorio je u poznatom lječilišnom mjestu Bad Homburg lječilišnu kliniku koja se specijalizirala za liječenje bolesti želuca i crijeva i prehrambene i metaboličke poremećaje. Renomeu njegove kuće kao i samog grada Bad Homburga pridonijelo je to što se Curt Pariser proslavio kao suizumitelj „Homburške dijete“ koja je postala nadaleko poznata. Curt Pariser bio je izrazito povezan s frankfurtskim židovskim građanstvom, a početkom Prvog svjetskog rata Alfred Spreyer financirao je unutarne uređenje „Bijele kuće“ kao „mjesto za njegu ranjenika u oporavku iz redova običnih vojnika njemačke vojske“. Spomenuta „Bijela kuća“ jedna je od zgrada lječilišnog kompleksa. Godine 1915. uselio se u Sanatorij dr. Parisera frankfurtski profesor dr. Paul Ehrlich, jedan od izumitelja kemoterapije i nobelovac. Međutim, njegov je boravak tragično završio kada je iste godine podlegao drugom moždanom udaru, što je bio veliki osobni gubitak za Curta Parisera, koji je u njemu izgubio i prijatelja. Zasluge Curta Parisera oko Bad Homburga izgubile su na značenju nakon njemačkog poraza u Prvom svjetskom ratu posebno zbog toga što se mržnja prema Židovima ponovo rasplamsala. Godine 1919. izabran je kao član lijevoliberalnog DDP-a (*Deutsche Demokratische Partei*) za gradskog poslanika Bad Homburga, no ubrzo je

we have translated this work that fully meets the requirements set. The book is written so that doctors and patients can both use it.” (7).

“One of the oldest and most important branches of therapy has always been treatment according to a suitable diet. Dietary nutrition is the most natural way of treatment, because it is self-understood that day-to-day delivery of food and drinks to individual persons when they are healthy and when they are sick must be different.” (8)

An interesting fact: although the author introduced the “Roemheld’s syndrome” into medicine, which describes the association of digestive problems with heart problems, he himself died of a sudden heart failure. Roemheld and Pariser are associated with the same dedication to work in health institutions where they carried out their dietary programs, thus contributing to the treatment and becoming famous. Curt Pariser, a gastroenterologist and dietician, opened a health sanatorium in Bad Homburg, a centre specializing in the treatment of stomach and bowel diseases and nutritional and metabolic disorders. What also contributed to the renown of his institution as well as the town of Bad Homburg was that Curt Pariser was the co-inventor of the “Homburg diet” which became widely known. Curt Pariser was strongly associated with Jewish citizens in Frankfurt, and at the beginning of the First World War Alfred Spreyer financed the interior design of the “White house” as a “place for the care of the recovery of the wounded ordinary soldiers of the German army”. This “White house” is one of the buildings of the health complex. In 1915, Dr Paul Ehrlich, a professor from Frankfurt, who was one of the inventors of chemotherapy and a Noble Prize Winner, moved to Pariser’s sanatorium. However, his stay tragically ended when he suffered from another stroke in the same year and died, which was a major personal loss for Curt Pariser, who also lost his friend. Curt Pariser’s contribution concerning Bad Homburg lost its meaning after the German defeat in the First World War, especially

FIGURE 1. Old publications

FIGURE 2. Arrangement on the shelves

Jelovnik

		Varivo					Grolatale
75	Rezanica	Bečki odrezak		Prislužit natat	Rizata	Kuhane	
Medeja	1/2 jaja	1/2 jaja		1 jaja	teletina	šunka	
16.	Pomelojale	Pečena		Pruta od jabuka	Fajran	Kuhane	
	1/2 jaja	teletina		1 kg marlac	glave u saftu 4 kg	jabuka	
17.	Woral	Pečena	Risela	Prutli sa	Čučur sa	Rezanica	Risela
	1/2 jaja	svinjeta u	grubom	pečenom baji	čučur sa	1/2 jaja	parizka
				6 kg 1 jaja	saftu		150 gr
Lrij	Šljivovani	Fajran	Paru	2 kg ike	šungolrat	Wstfci od	Čapriha
	rebanici	svicli	penjkom	1 jaja 2 kg šunka	1 kg šjeka saftu	brajna.	širela
	1 jaja	J. post.	1 kg	2 kg	šjeka saftu		jaja
	Wstfci od		Riseli kupus	Wstfci	Koravice 75 gr.	Restani	Zeleni
	1 jaja		galom	svijega	ruce 300 gr.	šunka	salata
				6 vija	svijetina		salata
Potala	Falja od	Varavini	Grah	Savijac od	Safalada	Grub prirjevac	Kuhane
	penjka 6 kg	odrezak	pusjivaa	jabu		salata	jabuka
	od ustajanja	J. post.				širela	šlunna
	od bratnja	Pečena		Čučur sa	šjeka sa	Restani	
	1 jaja	teletina	Restani	pečenom od	čučur sa	od šjeka	
				bratnja 8 kg	penjkom		
					J. post.		

FIGURE 3. Menu of Hospital Vrapce, 15.12.1935.

dospio u neprilike jer je „Revolucionarno radničko vijeće“ zaplijenilo namirnice u njegovom Sanatoriju koje je on navodno pohranjivao za goste (misli se na bolesnike) lječilišta, a to se u ono vrijeme smatralo krijumčarenjem. Poratna inflacija zadala mu je i novčanih teškoća.

because the hatred towards the Jews rekindled again. In 1919 he was elected as a member of the left-liberals DDP (Deutsche Demokratische Partei) as the Bad Homburg town delegate, but soon got into trouble because the “Revolutionary Workers’ Council” seized food at his Sana-

Godine 1920. položio je svoj mandat, a u jesen zatvorio je svoje životno djelo - Sanatorij, kojemu je prijetio stečaj nakon čega je napustio Bad Homburg i postao vodećim liječnikom u sanatoriju Woltersdorfer Schleuse kod Berlina. Umro je 1931. u 78. godini u Berlinu. Mjesto njegova groba još uvijek je nepoznato. Sanatorij dr. Parisera preimenovan je 1979. u Kliniku Paula Ehrlicha i danas je rehabilitacijska ustanova na čijoj internetskoj početnoj stranici stoji:

„Liječnik, biolog i nobelovac Paul Ehrlich dao je ime našoj klinici. Njegovi visoki medicinski kriteriji i danas nas obvezuju.“ (9)

(Mala digresija i zanimljivost - ako se netko čitajući ovaj članak upita ima li kakve poveznice između imena dr. Parisera i istoimene vrlo poznate salame, to ipak za sada ostaje nepoznanicom jer nema pravog objašnjenja o nastanku imena spomenute salame, no sasvim je sigurno da ono nije vezano uz ime grada Pariza. Istražujući iz puke radoznalosti moguće poveznice pronašli smo podatak da postoji i ruska verzija te salame, a zove se Doktorska kobasica).

Uz opisane zanimljive naslove i poznate autore izdvojili bismo publikaciju starog bibliotečnog fonda, a to je „*Schizophrenie und Sprache. Zur Psychologie der Dichtung*“ (Shizofrenija i jezik. O psihologiji pjesništva), 1966. autora Lea Navratila. Zanimljiva je zbog teme o književnom stvaralaštvu duševnih bolesnika. Leo Navratil je osim književnog stvaralaštva opisivao i likovno stvaralaštvo duševnih bolesnika, a naša je Klinika još davnih tridesetih godina u dio okupacijske terapije uključivala terapiju crtanjem i bojama (10). U knjizi u kojoj Navratil piše o tome što je shizofrenija, objašnjava pojmove i vezu između jezika i psihoze, u drugom djelu piše o shizofrenim pjesnicima, o lirskim i shizofrenim jezičnim fenomenima. Njemački tjednik *Der Spiegel*, 2006 g. objavljuje tekst o smrti dr. Lea Navratila u njegovoj 85. godini i piše:

torium which he allegedly stored for his guests (that is, patients), which was then regarded as smuggling. Post-war inflation also caused him financial difficulties. In 1920 he retired from his mandate and in autumn of the same year closed his life's work – the Sanatorium – which was threatened with bankruptcy, after which he left Bad Homburg and became a leading physician at the Woltersdorfer Schleuse Sanatorium in Berlin. He died in 1931 at the age of 78 in Berlin. The place of his grave is still unknown. Dr Pariser's sanatorium was renamed in 1979 into Paul Ehrlich Clinic and is today a rehabilitation institution whose internet home page states:

“Doctor, biologist, and Noble Prize Winner Paul Ehrlich gave the name to our clinic. His high medical criteria still bind us today.” (9)

(A small digression and an interesting fact: if someone reading this article wonders if there is any connection between the name of Dr Pariser and the famous salami, this still remains unknown because there is no real explanation for the name of the salami, however, it is rather certain that it is not related to the name of the city of Paris. Researching the possible connection out of mere curiosity, we discovered that there is a Russian version of that salami, called Doctor's sausage.)

Along with the abovementioned interesting titles and well-known authors, we would also like to highlight a publication from the old library fund which is entitled “*Schizophrenie und Sprache. Zur Psychologie der Dichtung*” (Schizophrenia and Language, About the Psychology of Poetry), 1966, written by Leo Navratil. This book is interesting because of its topic – literary works of mental patients. In addition to literary works, Leo Navratil described the visual art of mental patients as well, and our Clinic included drawing and painting therapy (10) as part of Occupational Therapy as early as the 1930s. In the book that Navratil writes about schizophrenia, he explains the concepts and the link between language and psychosis, and

„... austrijski psihijatar Navratil krajem pedestih godina prilikom testiranja crtanjem svojih pacijenata u Zemaljskoj klinici za živčane bolesti Gugging, otkrio je da su shizofreni bolesnici umjetnici. Kasnije za najdarovitije od svojih pacijenata osniva stambenu zajednicu za umjetničku terapiju. Tamo su pacijenti oslikavali zidove, stropove i namještaj neobičnim magičnim likovima kao što su anđeli smrti i likovi nazvani Kopffüssler (Kopf= glava; Fuss= stopalo) i pisanim porukama iz „svijeta ludila“. 1965. izlazi i Navratilova knjiga „Schizophrenie und Kunst“. Ubrzo nakon toga uzdigli su se umjetnici kao Johann Hauser i Oswald Tschirtner do svjetskih zvijezda „sirove umjetnosti“ - Art Bruta. No, Navratil ne želi idealizirati njihovu potpunu neovisnost o službenoj umjetnosti jer ona proizlazi iz izdvojenosti i nedostatka osjećaja stvarnosti. „Bin ein Idiot, weil dumm erschuf mich der liebe Gott“ (Idiot sam jer me dragi Bog stvorio glupim) piše shizofreni bolesnik August Walla u oblačiću za tekst na autoportretu.“ (11).

Stav dr. Navratila jest da shizofreni bolesnici svojoj bolesti duguju svoj talent. Govorio je kako je ludilo upotrebljivo za to da se stvori nešto posebno, misleći pri tom na likovno i književno stvaralaštvo duševno bolesnih. Kada se djela duševnih bolesnika promatraju isključivo iz estetskog kuta gledanja, to ne smatra dobrim, jer ne smijemo zaboraviti da ljudi koji stvaraju ta djela - pate. S druge strane u svojoj knjizi „Art Brut und Psychiatrie: Gugging 1946-1986“ (Sirova umjetnost i psihijatrija: Gugging 1946-1986.) izjavljuje sljedeće:

„Ako su psihički hendikepirane i psihički bolesne osobe u stanju stvoriti novu vrstu umjetnosti, onda to mora promijeniti naš kut gledanja, onda ljudi koji žive u psihijatrijskim ustanovama nisu samo osobe koje trebaju skrb, nego su i aktivni članovi društva.“ (12).

Još jedan od zanimljivijih, ako ne i kontroverznih autora, je austrijski patolog Friedrich Kraus (1858.-1936.). Njegovo je najvažnije djelo „Allgemeine und spezielle Pathologie der

in the second part he writes about schizophrenic poets and lyrical and schizophrenic language phenomena. The German weekly magazine Der Spiegel, 2006, published a text on the death of Dr. Leo Navratil at the age of 85 that said:

.....the Austrian psychiatrist, Navratil, in the late 1950s, while testing his patients at the Gugging Clinic for Nervous Illnesses, discovered that schizophrenic patients were artists. Later, for the most talented of his patients, he founded a residential community for art therapy. There, the patients painted walls, ceilings and furniture with unusual magical characters such as death angels and characters named Kopffüssler (Kopf =head;Fuss=foot) and written messages from the “world of madness”. In 1965, Navratil’s book “Schizophrenie und Kunst” was released. Shortly thereafter, artists like Johann Hauser and Oswald Tschirtner became famous as the world’s “raw art” stars – Art Brut. But, Navratil does not want to idealize their full independence from formal art because it stems from the separation and lack of sense of reality. “Bin ein Idiot, Weil dumm erschuf mich der liebe Gott” (I’m an idiot because God made me stupid) writes the schizophrenic patient August Walla in a self-portrait textbook.” (11)

The point of Dr Navratil was that schizophrenic patients owe their talent to their illness. He said madness was useful for creating something special, thinking of the artistic and literary creation of the mentally ill. When the acts of mental patients are observed solely from the aesthetic perspective, this is not considered good because we must not forget that the people who create these acts are suffering. On the other hand, in his book “Art Brut und Psychiatrie: Gugging 1946-1986” (Art Brut and Psychiatry: Gugging 1946-1986) he states the following:

“If mentally handicapped and mentally ill people are able to create a new kind of art, then this has to change our perspective, then people who live in psychiatric institutions are not just people who need care but are also active members of society.” (12).

Another interesting and controversial author is the Austrian pathologist Friedrich Kraus (1858-

Person. Klinische Syzygiologie“ (Opća i specijalna patologija osobe. Klinička sizigiologija¹), 1926. Krausov koncept temelji se na ideji živčanog sustava kao organizatora čitavog tijela i na temelju toga vrlo detaljno razlaže jedinstveni princip za nastanak bilo koje bolesti. Kraus je 1929. nominiran za Nobelovu nagradu na području fiziologije i medicine. U vremenu koje je slijedilo njegova istraživanja nisu odbačena, već su brzim razvojem molekularne biologije bila doslovno zaboravljena. U predgovoru svome glavnom djelu Kraus citira Clausa Bernarda navodeći:

„Uvjeren je da će doći vrijeme kad će fiziolozi, filozofi i pjesnici govoriti istim jezikom i razumjeti se.“

ZAKLJUČAK

Ovim člankom žele se potaknuti razmišljanja o važnosti starog bibliotečnog fonda te pojasniti da njegova vrijednost nije sadržana samo u davnim godinama tiskanja. On je sasvim sigurno zanimljiv i potreban onima koji se bave proučavanjem povijesti medicine, povijesti psihijatrije, razvojem dijagnostike, načinima liječenja i svime što je vezano uz istraživački rad. Stare knjige koje čine dio fonda opisan u kratkim crtama u sebi nose znanja koja su nekada bila nova. Danas te ideje možemo smatrati zastarjelima, iako su mnoga od tih znanja utkana u nova istraživanja, dio su medicinske teorije pa ih se zbog toga ne smije zaboraviti. Čuvanje stare knjižnične građe stvar je opće kulture, ali i jedan od osnovnih zadataka svake knjižnice. Stari primjerci knjižnične građe, a katkad i cijele knjižnice, sastavni su dio kulturnoga naslijeđa određene ustanove, jer svaka knjiga priča svoju priču. S tom građom potrebno je postupati kao s kulturnom baštinom, jer je ona svjedočanstvo gotovo stopedestogodišnjeg edukativnog rada Klinike.

¹ Sizigija – grčki syzygia: sjedinjenje, par

1936). His most important work is “Allgemeine und spezielle Pathologie der Person. Klinische Syzygiologie” (General and Special Pathology of Persons, Clinical Syzygiology), 1926. The Kraus concept is based on the idea of the nervous system as the organizer of the whole body, and on this basis, it elaborates in detail the unique principle of the emergence of any disease. Kraus was nominated for the Nobel Prize in Physiology and Medicine in 1929. In the time that followed his research was not rejected, but with the rapid development of molecular biology it was literally forgotten. In the foreword to his main work Kraus quotes Claus Bernard saying:

“He is convinced that the time will come when physiologists, philosophers and poets will speak the same language and understand each other.”

CONCLUSION

This article seeks to encourage reflection on the importance of the old library fund and clarify that its value is not only contained in the years of printed text. It is certainly interesting and necessary for those who are studying medical history, history of psychiatry, development of diagnostics, treatment methods and everything related to research work. The old books that form part of the fund briefly described here carry some knowledge that was once new. Today, these ideas can be regarded as outdated, although much of this knowledge has been implicated in new research, is part of medical theory and therefore must not be forgotten. The preservation of old library materials is a matter of general culture, but also one of the basic tasks of each library. Old samples of library material, and sometimes entire libraries, are an integral part of the cultural heritage of a particular institution because each book tells its own story. It is necessary to treat this material as cultural heritage, as it is testimony to the nearly one-hundred-fifty-year-old educational work of the Clinic.

1. Župić S. Proslava 75-godišnjice Bolnice Vrapče. *Neuropsihijatrija* 1954; 2: 185-98.
2. Gostl B. O osnutku prve psihijatrijske bolnice u Hrvatskoj. *Saopćenja* 1965; 4: 295-301.
3. Žirović I. Uspomene starog psihijatra. U: *Psihijatrijska bolnica Vrapče 1879-1999*. Zagreb, 1999, 61-63.
4. Adcock P, Varlamoff MT, Kremp V. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003, 12-16.
5. Dojčinović M, Dupelj M, Feldman S, Gostl B, Korbar K, Stanetti F, ur. *Rehabilitacija i terapija radom u psihijatriji*. Zagreb: Psihijatrijska bolnica "Vrapče", 1966, 69-75.
6. Herceg R. *Zavod za umobolne "Stenjevec" od 1879 do 1933*. Zagreb, Stenjevec i Državna bolnica za duševne bolesti, 1933, 6-45.
7. Roemheld L. *Praktična dijetetika s preko 500 kuharskih recepata za dijetetsko liječenje za liječnike i bolesnike*. 4. izd. Zagreb, Beograd: Urania, 1935, 4-7.
8. Roemheld L. *Praktična dijetetika s preko 500 kuharskih recepata za dijetetsko liječenje za liječnike i bolesnike*. 4. izd. Zagreb, Beograd: Urania, 1935, 19-20.
9. *Jüdische Orte der Kur – die Sanatorien Dr. Pariser, Dr. Rosenthal und Dr. Goldschmidt in Bad Homburg*. Dostupno na <http://www.juedische-pflegegeschichte.de/beitraege/institutionen/krankenpflege/juedische-orte-der-kur-bad-homburg/> (27.04.2017.)
10. Brečić P, Ostojić D, Stijačić D, Jukić V. Od radne terapije i rekreacije do psihosocijalnih metoda liječenja i rehabilitacije psihijatrijskih bolesnika u Bolnici "Vrapče". *Soc psihijat* 2013; 41: 174-81.
11. Gestorben: Leo Navratil. *Der Spiegel* 2006; Sep 25; 39.
12. Navratil L. *Art brut und Psychiatrie: Gugging 1946-1986*. Wien: Brandstätter, 1997, 9.